

Bilaga 2.

Uppdragsarkeologiska system och erfarenheter i Nederländerna, England och Irland

Varje medlemsstat inom EU har rätt att bestämma besluts- och organisationsstrukturen för det egna landets uppdragsarkeologi. I flertalet länder har man, i enlighet med Valetta-konventionen, infört principen att företagaren ska stå för de arkeologiska kostnaderna som uppkommer när ingrepp görs i en fornlämning (*Polluter Pays Principle*). Däremot kan man se en tydlig skiljelinje mellan länder där företagaren handlar upp utförandet av undersökningarna ("*market*" model) och de där valet av utförare görs av ansvariga myndigheter ("*public*" model).¹

I de länder, och då bl.a. Irland, England och Nederländerna, där marknadsmodellen införts kan det hänföras till en generell utveckling där statens roll och inblandning har minskat i förhållande till det privata ansvarstagandet. För uppdragsarkeologins del har detta inneburit att branschorganisationer och certifieringssystem inrättats för att garantera kvaliteten inom ett självreglerande system.

I de tre här refererade länderna har marknadsmodellen varit i kraft olika lång tid och även till viss del utformats på olika sätt. I England och på Irland har systemen, som infördes under 1990-talet, lett till så stora problem att man har eller har för avsikt att göra ändringar i lag eller bindande regelverk. Dessa genomförda eller aviserade ändringar kommer dock inte att ändra den grundläggande faktorn, dvs. vem som är den upphandlande parten. Istället syftar förändringarna till att öka de offentliga myndigheternas inblandning i verksamheten och i större utsträckning ta fram bindande standarder för genomförandet av arkeologiska undersökningar. Även i Nederländerna, där marknadsmodellen infördes i början av 2000-talet, kommer det att göras en utvärdering av systemet under 2011.

Införandet av fri konkurrens inom uppdragsarkeologin har i alla tre länderna inneburit en dramatisk ökning av såväl volym som antalet verksamma arkeologer/konsulter. Bakom denna ökning ligger, dels införandet av den s.k. *Polluter Pays* principen, dels den ökade arbetsmarknaden och då framförallt för konsulter som införandet av själva marknadsmodellen medfört.² Trots denna ökning av

¹ Kristiansen 2009, s.642. Willems & van den Dries 2007, s. 3.

² Aitchison 2009a, s. 11.

uppdragsarkeologisk verksamhet har inte utfallet, dvs. resultaten, blivit lika stor och länderna har i olika stor omfattning problem med både själva kunskapsproduktionen och tillgängligheten.

En viktig beståndsdel i det nederländska systemet är ett detaljerat kvalitetssäkringssystem med generella standarder och rutiner för genomförandet av uppdragsarkeologiska undersökningar. Liknande system verkar nu vara på väg att införas även i England och Irland. Frågan är dock om utformandet av metodiska standarder, vilket det nederländska kvalitetssäkringssystemet är, reducerar uppdragsarkeologin till en instrumentell praktik.³

Nederländerna

System

I Nederländerna infördes fri konkurrens inom uppdragsarkeologin först 2007, även om konkurrens i realiteten förekommit sedan 2001. En utvärdering av systemet har nu initierats och ska rapporteras till parlamentet under 2011. I samband med att fri konkurrens introducerades infördes även ett yrkesregister, en nationell vetenskaplig plan, ett certifieringssystem och ett kvalitetssäkringssystem. Det åligger staten att se till att det arkeologiska kulturarvet behandlas väl och att kunskap om det förflutna erhålls, något som inte kan överlämnas till företagaren och utföraren då båda dessa parter har kommersiella intressen i verksamheten.⁴

Riksinspektoratet har överseende över systemet och har tagit fram ett kvalitetssäkringssystem som innehåller generella standarder och rutiner samt krav på hur uppdragsarkeologiska undersökningar ska genomföras. Kvalitetssäkringssystem syftar till att säkerställa kvaliteten på undersökningarna. Riksinspektoratet har tillsammans med National Service for Archaeological Heritage till uppgift att kontrollera att kvalitetskraven efterlevs och har även möjligheter att utfärda sanktioner, bl.a. återkalla licenser.⁵

Inför en undersökning upprättas en kravspecifikation av myndigheterna (på nationell nivå eller inom de ca 450 kommuner). Kravspecifikationen ska utgå från den nationella och/eller lokala vetenskapliga planen, hörsamma de krav som ställs i kvalitetssäkringssystemet och innehålla vad

³ Kristiansen 2009, s 646.

⁴ Van den Dries & Willems 2007, s. 52.

⁵ Lauwerier m fl 2006, s. 93.

som ska undersökas, varför och hur.⁶ Kravspecifikationen ligger sedan till grund för företagarens upphandling av undersökningen. För att upprätta dessa kravspecifikationer behöver de lokala myndigheterna antingen anställa arkeologer eller anlita arkeologer på konsultbasis, dock med kompetenskravet att de är seniora.⁷ Den projektplan som utföraren upprättar och som företagaren förespråkar behöver inte godkännas av ansvarig myndighet.

De utförare som vill genomföra uppdragsarkeologiska undersökningar måste vara certifierade. Licens ges på tre år och för att få licens krävs att utföraren har ett antal seniora arkeologer med minst 6 års erfarenhet. Idag finns 23 certifierade privata utförare och fem universitet, med permanent licens att genomföra olika typer av undersökningar. Dessutom har de lokala myndigheterna egna arkeologer eller anlitar konsulter som inte behöver vara certifierade.⁸ Sedan fri konkurrens infördes i Nederländerna har den uppdragsarkeologiska verksamheten expanderat enormt. År 1994 arbetade ca 200 arkeologer med uppdragsarkeologi, 2007/2008 fanns närmare 800 yrkesverksamma arkeologer. Ca 90 % av all arkeologiskt fältarbete görs av privata utförare, frilansande arkeologer eller konsulter.⁹

År 2008 beräknas hela arkeologisektorn ha haft en omsättning på mellan 70-80 miljoner euro. Ca 90 % av kostnaden utgörs av uppdragsarkeologiska undersökningar.¹⁰

Erfarenheter

Målet med att introducera konkurrens var att arkeologin skulle bli självreglerande och att Riksinspektoratet skulle vara ministeriets förlängda arm som kontrollerar att det uppdragsarkeologiska systemet fungerar. I praktiken har dock systemet lett till flera allvarliga problem. Det överhängande problemet är att systemet inte givit tillräckliga incitament för att resultatet ska bli relevant forskning. De uppföljningar och utvärderingar som gjorts visar att mycket av den uppdragsarkeologi som utförts har degraderats till att endast vara ett hantverk och inte en forskningsuppgift. Orsakerna till detta är den hårdnande konkurrenssituation som tvingar utförarna att pressa priset under den reella kostnadsnivån, vilket i sin tur inneburit att det inte funnits tid eller pengar över till rapportering. Företagarna är sällan intresserade i slutprodukten dvs. rapporteringen

⁶ Willems 2004, s. 12.

⁷ Lauwerier m fl 2006, s. 94.

⁸ De Wit 2010.

⁹ Van den Dries m fl 2009, s. 56-57. Lauwerier m fl 2006, s.56.

¹⁰ Van den Dries m fl 2009, s. 57.

och valet av utförare har därför primärt kommit att styras av priset, inte utförarens vetenskapliga kompetens.¹¹

I en utvärdering som National Service for Archaeological Heritage gjorde 2005 framkom att mer än hälften av de granskade kravspecifikationerna bedömdes vara otillfredsställande, speciellt avseende kraven på den vetenskapliga delen. Orsaken till detta ansågs vara dels bristfällig kunskap och erfarenhet hos den som upprättar specifikationen, dels marknadskrafterna. Om uppdragsarkeologiska undersökningar främst ses som att städa undan fornlämningar kan den dåliga kvaliteten bero på prisdumpning i samband med upphandlingen av utförandet.¹²

En positiv effekt av det nya systemet är att flertalet uppdragsarkeologiska undersökningar har avrapporterats inom den stipulerade tid om två år. Därmed har man lyckats komma tillrätta med de tidigare stora problemen med icke avrapporterade undersökningarna. Tillgängligheten till dessa rapporter är dock mycket liten i och med att de endast ges ut i ett fåtal exemplar, vilket gör att resultaten inte når ut till en vidare krets. Vidare visar en utvärdering gjord 2005 att de resultat som beskrivs i rapporterna i många fall var undermåliga. Orsaken anses vara utförarnas i många fall dåliga kompetens och otillräckligt med tid för att göra genomarbetade analyser.¹³

England

System

I England infördes fri konkurrens inom uppdragsarkeologin hösten 1990 i och med införandet av det statliga policydokument PPG 16. Ett av syftena med PPG 16 var att integrera de arkeologiska undersökningarna i de lokala myndigheternas utvecklings- och planeringsprocess. År 2001 tillsattes en parlamentarisk grupp (APPAG) för att se över samtliga frågor rörande arkeologi. Gruppen tog fram ett förslag till ny lagstiftning våren 2008, men det behandlas inte vidare pga. den ekonomiska krisen. PPG 16 ersattes i mars 2010 av ett nytt policydokument PPS 5. Den nya policyn innebär inga egentliga ändringar av själva systemet, men vissa skrivningar kan komma att förbättra en del av de problem som tidigare funnits.¹⁴

¹¹ Van den Dries & Willems 2007, s. 62.

¹² Lauwerier m fl 2006, s. 102, 106-107.

¹³ Van den Dries & Willems 2007, s. 60. Lange & Drenth 2006, s. 201. Lauwerier m fl 2006, s. 106.

¹⁴ PPS5 Planning for the Historic Environment 2010.

Tillåtelseprövningen av en ansökan om ingrepp i fornlämning görs av de drygt 400 regionala/lokala myndigheterna. På 1990-talet inrättades länsarkeologer på regional nivå vars roll är bl.a. att fatta beslut om och ha tillsyn över genomförandet av uppdragsarkeologiska undersökningar. År 2007 fanns ca 100 länsarkeologer som inför en uppdragsarkeologisk undersökning upprättar en kravspecifikation baserade på länsvis upprättade vetenskapliga program. Kravspecifikation lämnas sedan till företagaren som sköter själva upphandling av de arkeologiska tjänsterna/undersökningar. Innehållet i den projektplan som företagaren förespråkar granskas ur ett vetenskapligt perspektiv av länsarkeologen, däremot inte kostnaderna. Länsarkeologen ska även kontrollera kompetensen och erfarenheten hos den valda utföraren och efter avslutat uppdrag godkänna rapporten.¹⁵

English Heritage, som är en oberoende institution/myndighet delvis finansierad av regeringen, har överinseende över det uppdragsarkeologiska systemet, stödjer de regionala myndigheterna i arbetet med att ta fram vetenskapliga program och går in som stöd vid budgetering av stora projekt. De riktlinjer (guidelines) som ges ut är inte tvingande utan snarare att jämföras med vägledning.¹⁶

Någon certifiering av utförare finns inte i England. Däremot utfärdar IFA (Institute of Field Archaeologists), som är en arkeologiska branschorganisationen, regler och riktlinjer som alla medlemmar förbinder sig att följa. Flertalet utförare, ca 2 000, är registrerade medlemmar i IFA.

De senaste åren har uppdragsarkeologin i England haft en omsättning på ca 125 - 150 miljoner pund per år.¹⁷ Åren 2007-08 var närmare 7 000 arkeologer yrkesverksamma varav merparten arbetar inom uppdragsarkeologin och det genomfördes mer 5 000 arkeologiska undersökningar. Det ekonomiska krisen slog dock hårt mot all byggnation i England och flera arkeologiska firmor gick i konkurs vilket gjorde att antalet yrkesverksamma sjunkit till ca 5 800 arkeologer varav ca 3 200 arbetar inom uppdragsarkeologin.¹⁸ År 2009 fanns de tre stora utförare med fler än 100 anställda, 10 medelstora utförare med 50-75 anställda, 20-30 små utförare samt ett mycket stort antal konsulter.¹⁹

¹⁵ English Heritage 2008. Hinton & Jennings 2007, s. 102. Thomas 2007, s. 35, 37

¹⁶ Thomas 2007, s. 34-35.

¹⁷ Thomas 2009.

¹⁸ Aitchison 2009b, s. 661. Aitchison 2010, s. 26. Brown 2011.

¹⁹ Kristiansen 2009, s. 644.

Erfarenheter

Införandet av PPG 16 innebar att en uppdragsarkeologisk sektor utvecklades och mängden undersökningar tredubblades mellan åren 1990 till 1999.²⁰ Att uppdragsarkeologin tydligt blev en del av en planeringsprocess med i huvudsak kommersiella aktörer, med vana att hantera upphandlingar och avtal, har lett till en professionalisering av arkeologyrket. Kvaliteten inom uppdragsarkeologi har ökat stadigt sedan införandet av fri konkurrens, men samtidigt har marknaden drivit på en utveckling där priset kommit att bli den avgörande faktorn vid bedömning av anbud. Konkurrensen har medfört att uppdragsarkeologi karakteriseras idag av vem som kan "dokumentera" en fornlämning till lägsta pris.²¹

Begreppet "preservation by record" i PPG 16 har tolkats som att fornlämningen ska ersättas med dokument, vilket i praktiken oftast resulterat i en "objektiv" samling data i en enkel rapport. Dessa rapporter har sällan fått någon större spridning och resultaten från undersökningarna har därmed inte blivit tillgänglig kunskap, s.k. grey literature. Uppskattningsvis finns i dag ca 4 000 undersökningar som inte är tillgängliga. I och med att utförarna arbetar på uppdrag har det även hänt att företagaren krävt att rapporten inte ska offentliggöras.²² För att komma till rätta med detta problem ingår det i den nya statliga policyn skrivningar om att företagaren ska låta publicera resultaten från undersökningen.

Förutom själva rapporten har företagaren inte varit ålagd att bekosta någon ytterligare publicering.²³ För att tillgängliggöra resultaten för en bredare publik föreslog därför APPAG att samtliga kostnader för rapportering och publicering ska bekostas av företagaren. Ett annat förslag var att införa ett system som bygger på att utförare handlas upp och ges ensamrätt (franchise) på genomförandet av uppdragsarkeologiska undersökningar inom en region eller kommun.²⁴

Avsaknaden av ett certifieringssystem har inneburit att i princip vem som helst kan utföra en arkeologisk undersökning. Detta har haft stor påverkan på den arkeologiska marknaden och medfört låg lönsamhet, vilket i sin tur minskat möjligheterna för utförare att investera i kompetens- och metodutveckling.²⁵ För utförarna har upphandling av varje enskild undersökning resulterat i en

²⁰ Darvill & Russell 2002, s. 52.

²¹ Thomas 2007, s. 40. Thomas 2009, Hinton & Jennings 2007, s. 110.

²² Thomas 2009, Brown 2011, <http://www.oasis.ac.uk>.

²³ Thomas 2007, s. 41.

²⁴ The Current State of Archaeology in the United Kingdom. 2003, s. 7, 35.

²⁵ Hinton & Jennings 2007, s. 106.

ineffektiv verksamhet och att en onödig overhead byggts upp. Vidare har konkurrensen fört med sig ett minskat utbyte av information och idéer mellan arkeologer.²⁶

Det finns en oro över att det kärva ekonomiska läget i England, som bl.a. lett till omfattande besparingar inom English Heritage, även kan komma att påverka länsarkeologernas arbete. I sådant fall kommer de regionala myndigheternas möjlighet att hantera exploateringsansökningar och i förlängningen arkeologin att påverkas.²⁷

Irland

System

Irland har fram till den ekonomiska krisen på 2000-talet präglats av en stark ekonomisk tillväxt. Under 1990-talet fick Irland omfattande EU-bidrag bl.a. för att bygga ut sitt vägnät. Stora infrastrukturprojekt skulle genomföras och stora arkeologiska undersökningar utfördes.²⁸ Samtidigt lagstodades om principen att företagaren skulle bekosta arkeologiska undersökningar i enlighet med Valletta-konventionen. Den befintliga statliga undersökande organisationen ansåg sig inte kunna klara av situationen utan alla arkeologer som arbetat inom den offentliga verksamheten avskedades och istället bildades en mängd privata företag. En fri konkurrens infördes där företagaren ansvarar för upphandlingen och beslutar vem som ska utföra undersökningen och till vilket pris. Privata uppdragsarkeologiska företag har funnits på Irland i 20 år. Irland är det land som har haft fri konkurrens längst av de länder som ingår i studien.

När fornlämningar berörs av exploatering tar företagaren kontakt med ministeriet som skriver kravspecifikation, godkänner den av företagaren upphandlade projektplanen och ger tillstånd till markingrepp. Företagaren ansvarar för upphandlingen och beslutar om vem som ska genomföra undersökningen. Lägsta pris är oftast avgörande. Ministeriet godkänner sedan den av företagaren föreslagna projektplanen och ger tillstånd till markingrepp. När det gäller stora vägprojekt är det ministeriet som skriver kravspecifikation och godkänner projektplanen. Irlands vägverk (NRA) har hittills haft en stark ställning inom uppdragsarkeologin med ett stort antal anställda arkeologer.²⁹ Inom flera områden har *Code of Practice* utarbetats, exempelvis för energiområdet, skogsbruket,

²⁶ The Current State of Archaeology in the United Kingdom. 2003, s. 20.

²⁷ Aitchison 2010, s. 28.

²⁸ Eogan. 2010.

²⁹ O'Rourke, 2007, s. 37f.

väg- och järnvägar. De är ömsesidiga överenskommelser som ska ge riktlinjer för hur fornlämningar ska hanteras och hur arkeologiska undersökningar ska genomföras. *Code of Practice* ställer anspråk på att en s.k. projektarkeolog ska anställas eller hyras in, vilket underlättar ministeriets arbete.

Ministeriet licensierar arkeologer i samråd med Nationalmuseum. Utförarna licensieras individuellt och har ett personligt ansvar för genomförande av undersökningen. Utföraren ska skicka en rapport över undersökningen till ministeriet, länsarkeologen och Nationalmuseet inom 12 månader. I *Excavations Bulletin* på webbsidan: www.excavations.ie publiceras kortare sammanfattningar av rapporter.

Undersökaren måste i sin projektplan även ha en budget för konservering av fynd. När undersökningen är avslutad ska fynden skickas till Nationalmuseum tillsammans med databaser och listor över fynden. Det finns dock inget nationellt datoriserat system för fyndregistrering utan det är lika många databaser och listor som det finns privata företag. Irland har ingen uppföljning eller systemkontroll inbyggd i nuvarande system.

Irland har en stor rapportskuld då medlen som avsatts till rapportering (vanligtvis 10 %) är otillräckliga. Företagaren betalar slutfakturan för undersökningen först när fyndbearbetning och rapport är klara. För undersökaren innebär det att 3 % av budgeten inte betalas förrän efter avslutad undersökning.

I samband med Irlands ekonomiska uppsving ökade antalet undersökningar explosionsartat under 1990-talet och 2000-talets början från ca 250 1995 till att stabiliseras kring 1 500 per år från 2002.³⁰ Den totala omsättningen låg årligen runt 300 miljoner kronor men är nu betydligt lägre.³¹ Efter 2007 har den ekonomiska krisen slagit hårt mot Irland. Antalet undersökningar minskade kraftigt och låg 2008-2009 på ca 700 per år samtidigt som antalet arkeologer minskade med mer än 50 procent.³² Många arkeologiska företag har gått i konkurs eller minskat sin verksamhet kraftigt.

Erfarenheter

Tillväxtboomen i Irland ledde till en massiv ökning av antalet arkeologiska undersökningar som kom att utföras till så lågt pris som möjligt bl.a. genom att tiden för rapportskrivning hölls nere. På grund

³⁰ Eogan. 2010, s. 20.

³¹ A review of research needs in Irish Archaeology. 2007, s 4.

³² Aitchinson. 2009, s. 662.

av brister i undersökarnas organisation och i uppföljningen från statens sida uppstod ett omfattande "berg" av oskrivna rapporter som idag uppgår till tusentals.³³ Endast för en mycket liten del av de undersökningar som utförts finns en publicerad rapport. Ofta finns endast insamlade data medan analyser och vidarebearbetning saknas. Detta gäller även undersökningar som anses vara av stort nationellt intresse. Den irländska arkeologin har stora problem att nå sina målgrupper. Arkeologins kostnadseffektivitet har ifrågasatts och den magra kunskapsproduktionen som kommit ut av de många undersökningarna har satts i samband med de negativa effekterna av upphandlingarna.³⁴

Från universitetshåll, men också från arkeologer som arbetar inom uppdragsarkeologin har det sedan några år tillbaka riktats stark kritik mot det rådande systemet där man så uppenbart åsidosätter kvaliteten. Det ställdes också alltför låga kompetenskrav på de verksamma arkeologerna.

I nuläget har undersökningsvolymen som följd av den ekonomiska krisen gått ner betydligt och ministeriet har initierat en översyn av lag och tillämpning för att återupprätta kvaliteten i det uppdragsarkeologiska systemet.³⁵ Resultatet av denna översyn lämnades in till departementet våren 2010 för vidare behandling. De universitetsforskare som protesterade mot det rådande systemet fick tunga positioner i den expertkommitté som genomförde översynen. I översynen deltog också två utländska experter, en från England och en från Sverige (Agneta Lagerlöf, Riksantikvarieämbetet).

Ministeriet har under senare år anslagit stora summor till ett flerårigt projekt för att avhjälpa Irlands stora rapportskuld. Den översyn som gjordes på regeringens initiativ 2008-2010 föreslår en uppstramning av den uppdragsarkeologiska verksamheten med ändringar i lagen och införandet av föreskrifter. Processen med en systemändring inom uppdragsarkeologin har emellertid försenats på grund av den ekonomiska krisen som har fått särskilt svåra konsekvenser för Irland.

³³ Archeology 2020. Repositioning Irish Archaeology in the Knowledge society. 2006, s. 15, 26. Cooney, Downey. & OSullivan. 2007

³⁴ Archeology 2020. Repositioning Irish Archaeology in the Knowledge society. 2006, s. 30. Cooney 2007, s. 8f.

³⁵ Review of Archaeological Policy and practice. 2007.

Referenser

A review of research needs in Irish Archaeology. Report prepared by The Heritage Council. 2007. Dublin.

Archaeology 2020. Repositioning Irish Archaeology in the Knowledge Society. A realistic achievable perspective. University College Dublin and Heirage Council. Dub, in 2006.

Aitchison, K. 2009a . *Discovering the Archaeologists of Europe: Transnational Report.* IFA på uppdrag av European Commission Dg for Education and Culture: Leonardo da Vinci transnational networks. wwww.archaeologists.net

Aitchison, K. 2009b : After the "gold rush": global archaeology in 2009. *World Archaeology* 41/ 4, s. 659-671.

Aitchison, K.2010. United Kingdom archaeology in economic crisis. In *Archaeology and the global economic crisis. Multiple impacts, possible solutions.* Edited by N. Schlanger & K. Aitchinson. Tervuren.

Brown, D. 2011, *Commercial Archaeology in England and the Pursuit of Good Practice.* Föredrag vid Riksantikvarieämbetets konferens Tema rapportering – Vad blir kvar efter grävningen?

Cooney, G. 2007. *Key recommendations from the Royal Irish Academy Forum.* Archaeology in Ireland: a vision for the future. 14-15 september 2006.

Cooney, G., Downey, L. & OSullivan, M. 2007. *Archaeology in Ireland 2020.* (Forsight Brief No. 7.) The European Foresight Monitoring Network.

Darvill, T. & Russell, R. 2002. *Archaeology after PPG16: archaeological investigations in England 1990-1999.* English Heritage.

De Wit, L. 2010. *The present situation of the archaeological heritage management in the Netherlands.* Presentation på Europae Archaeologiae Consilium (EAC) hemsida <http://www.european-archaeological-council.org>.

English Heritage 2008, *Management of Research Projects in the Historic Environment.* PPN 3: Archaeological Excavation.

Eogan, J. 2010. The impact of the recession on archaeology in the Republic of Ireland. In *Archaeology and the global economic crisis. Multiple impacts, possible solutions.* Edited by N. Schlanger & K. Aitchinson. Tervuren.

Expert Advisory Committé (tillsatt av departementet) genomförde en översyn av det irländska uppdragsarkeologiska systemet under 2008. Agneta Lagerlöf deltog som expert i denna översyn. Review of Archaeological Policy and practice.

Hinton, P. & Jennings, D. 2007 Quality management of archaeology in Great Britain: present practice and future challenges. *Quality Management in Archaeology.* Edited by W. Willems.W. & M. van den Dries. Oxbow Books, Oxford.

Kristiansen, K. 2009. Contract archaeology in Europe: an experiment in diversity. *World Archaeology* 41/ 4.

Lange, A.G. & Drenth, E. 2006. The National Reference Collection. Quest for Structure and Content. In *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 2006 vol 46.

Lauwerier, R.C.G.M, Bazelmans, J.G.A., Brinkkemper, O., Deeben, J.H.C., van Doesburg, J. & Zoetbrood, P.A.M. 2006. The Quality of project Outlines Produced by Commercial Agencies. In *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 2006 vol 46.

O'Rourke, D. 2007 *Quaestors, quality and quantity: archaeology and the National Roads Authority in Ireland*. In *Quality Management in Archaeology*. Edited by W. Willems.W. & M. van den Dries. Oxbow Books, Oxford.

Review of Archaeological Policy and practice in Ireland. Identifying the Issues. Departement of the Environment, Heritage and Local Government. 2007.

PPS5 Planning for the Historic Environment, Historic Environment Planning Practice Guide. English Heritage, 2010.

The Current State of Archaeology in the United Kingdom. First report of the All-Party Parliamentary Archaeology Group. January 2003. London.

Thomas, R. 2007 Development-led Archaeology in England. In *European Preventive Archaeology*. Papers of the EPAC Meeting, Vilnius 2004. Edited by K.Bozoki-Ernyey. Budapest.

Thomas, R. 2009. *Rethinking PPG 16*. Föredrag vid konferensen "Rethinking PPG 16" anordnad av Institute of Field Archaeologists.

Van Dockum, S.G., Lauwerier, R.C.G.M. & Zoetbrood, P.A.M. 2006. Archeologiebalans (Archaeology Report). The National Review and Outlook. In *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 2006 vol 46.

Van den Dries, M. & Willems, W. 2007. Quality assurance in archaeology, the Dutch perspective. *Quality Management in Archaeology*. Edited by W. Willems.W. & M. van den Dries. Oxbow Books, Oxford.

Van den Dries, H., Waugh, K.E. & Bakker, C. A crisis with many faces. The impact of the economic recession on Dutch archaeology. In *Archaeology and the global economic crisis. Multiple impacts, possible solutions*. Edited by N. Schlanger & K. Aitchinson. Tervuren.

Willems, W.J.H. 2004. *Dutch Archaeology Quality Standard*. Den Haag.

Willems, W. & van den Dries, M. 2007. The origins and development of quality assurance in archaeology. *Quality Management in Archaeology*. Edited by W. Willems. & M. van den Dries Oxbow Books, Oxford.